

dr Jerzy DEREŃ
Dolnośląska Szkoła Wyższa
Wydział Nauk Społecznych i Dziennikarstwa
Instytut Bezpieczeństwa i Spraw Międzynarodowych
jerzy.deren@dsw.edu.pl

**RECENZJA PUBLIKACJI: JAROSŁAW GRYZ
(RED.). (2013). STRATEGIA BEZPIECZEŃSTWA
NARODOWEGO POLSKI. WARSZAWA:
WYDAWNICTWO NAUKOWE PWN, SS. 424.**

Bezpieczeństwo jest jednym z najważniejszych elementów działania państwa w XXI wieku. Dlatego środowiska, zajmujące się profesjonalnie tworzeniem oraz udziałem we wdrażaniu rezultatów procesu decyzyjnego, wynikających ze sprawowanych funkcji w systemie bezpieczeństwa narodowego, środowiska naukowe oraz analitycy z *think tanków* otrzymali kolejne dzieło z dziedziny bezpieczeństwa – pracę zbiorową pod redakcją J. Gryza, zawierającą artykuły wielu utytułowanych praktyków i teoretyków. Praca uzyskała rekomendację jednego z autorytetów w tej dziedzinie, profesora, generała w stanie spoczynku oraz byłego wiceministra Obrony Narodowej, Stanisława Kozieja, który również poleca ją jako podręcznik dla uczelni wyższych, wsparcie praktyków strategicznych oraz impuls do kolejnych przemyśleń przy rozwijaniu teorii strategii. Znako- mita szata graficzna i akademicka staranność edytorska, zapewniona przez PWN, dodają tej pracy niezbywalnego waloru estetycznego. Co istotne, wydanie książki zbiega się z wydarzeniami wagi państwowej dla systemu bezpieczeństwa i obronności kraju, a mianowicie – zakończeniem prac analitycznych w ramach Strategicznego Przeglądu Obronnego (MON 2011), wydaniem Białej Księgi Bezpieczeństwa Narodowego RP (BBN 2013), zakończenia – prowadzonego po raz pierwszy w historii Polski – Strategicznego Przeglądu Bezpieczeństwa Narodowego, zapoczątkowanej inicjatywą Prezydenta RP, przyjęciem Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej 2022 (RM 2013), zakończeniem prac reformy systemu Kierowania i Dowodzenia (SKiD)¹, (BBN 2013)², jak i planu Modernizacji Technicznej SZRP 2013 – 2022 (MON 2013).

¹ Posłowie Klubu Parlamentarnego Prawa i Sprawiedliwości złożyli wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności z Konstytucją RP zmian wprowadzonych do różnych ustaw związanych z reformą systemu dowodzenia i kierowania Siłami Zbrojnymi RP. http://www.defence24.pl/analiza_reforma-systemu-dowodzenia-i-kierowania-w-trybunale-konstytucyjnym (dostęp: 14.11.2013).

² Autor recenzji, uwzględniając wyniki badań teorii i praktyki systemów dowodzenia i kierowania (ang. *command and control*, patrz: Alberts, Hayes, 2006; Coakley, 1992; Young, 2001/2002, oraz standardów NATO: <http://c2coe.org/> (dostęp: 15.11.2013) – nie znajduje naukowego i formalnego uzasadnienia posługiwania się pojęciami *kierowanie* i *dowodzenie*.

Istotne dla dalszych prac przy formułowaniu Strategii Bezpieczeństwa RP było publiczne wyrażenie przekonania przez Zwierzchnika Sił Zbrojnych na forum narodowym, co znalazło również swój wydzźwięk międzynarodowy, że ekspedycyjność Sił Zbrojnych będzie przeorientowana na osiąganie zdolności obrony terytorium kraju (zob. Adamowski, 2013). Dlatego – analizując treść książki – zasadne było założenie badawcze autorów, aby w pracy skupić się na tezie, że obecnie strategia bezpieczeństwa narodowego, sposób jej projektowania, realizacji oraz znaczenie dla bezpieczeństwa państwa znajdują się na etapie, na który wpływ mają wymuszenia i ograniczenia z różnych obszarów funkcjonowania państwa. Dotyczą one domen, charakteryzujących państwo jako podmiot w takich dziedzinach, jak: a) terytorium państwa (jego ochrona i obrona); b) społeczeństwo, które zamieszkuje to terytorium (zapewnienie określonego porządku i stymulowania regresu bądź rozwoju); c) władza, reprezentująca społeczeństwo i zapewniająca jego organizację; d) stosunki z innymi podmiotami o charakterze międzynarodowym (w tym z innymi państwami, podmiotami pozarządowymi oraz pozapaństwowymi). W pracy przyjęto, że w tak zakreślonej przestrzeni bezpieczeństwa (jeżeli spełnia warunki, można ją określić jako system elementów funkcjonalnych oraz relacji i procesów zapewniających funkcjonowanie) realizowana jest polityka i strategia, których celem jest zapewnienie bytu i rozwoju społeczeństwa, istnienia państwa (jako określonej formy politycznej) w czasie, na określonym terytorium oraz w wielu obszarach funkcjonalnych, które je opisują (lądowym, morskim, powietrznym, kosmicznym czy cybernetycznym). W tym kontekście, istota sposobu organizacji i zapewnienia bezpieczeństwa kraju wyraża się w działaniach zmierzających do sformułowania i realizacji jego koncepcji, działania w zmiennych warunkowaniach zagrożeń, zarówno wewnętrznych, generowanych przez struktury społeczne, polityczne, gospodarcze (i inne), jak i zewnętrznych, z udziałem podmiotów środowiska międzynarodowego. Analizując strukturę pracy, należy wyróżnić trzy obszary problemowe, formalnie nazwane częściami.

W części pierwszej (Rozdziały 1–6) zaprezentowano rezultaty badań, odnoszących się do zarządzania bezpieczeństwem narodowym. Znalazły się tu problemy dotyczące sposobów i kierunków myślenia o bezpieczeństwie państwa oraz poglądy na temat istoty kształtowania bezpieczeństwa w Polsce, począwszy od kultury strategicznej, przez jej formowanie, do rezultatów badań empirycznych. Autorzy, w kolejnych rozdziałach, prezentują takie tematy, jak: Teoretyczne i praktyczne podstawy budowy kultury strategicznej w Polsce (Jan Czaja); Polityka a strategia bezpieczeństwa (Sławomir Zalewski); Strategia bezpieczeństwa narodowego: podejście zintegrowane (Jacek Regina-Zacharski); Kształtowanie strategicznego zarządzania bezpieczeństwem narodowym (Jarosław Gryz); Strategiczna karta wyników jako narzędzie strategii bezpieczeństwa (Aneta Krystman-Nowakowska); Wykorzystanie syntetycznych miar potęgi państw w projektowaniu strategii bezpieczeństwa narodowego (Miroslaw Sułek).

Część druga obejmuje wielorakie aspekty realizacji Strategii Bezpieczeństwa Państwa i jej obszarów, które analitycy niejednokrotnie określają jako sektory. Rezultaty badań są prezentowane przez autorów w rozdziałach 7–12. W szczególności prezentowane są funkcje strategii oraz konsekwencje dla działań podejmowanych przez instytucje i organy państwa. Uważa się, że punkt wyjścia strategii bezpieczeństwa powinien stanowić in-

teresy narodowe, zdefiniowane według zapisów konstytucyjnych (Koziej). Podkreślono, że ze względu na rozwój wydarzeń w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego, należy przyjąć, że Siły Zbrojne RP powinny się rozwijać w kierunku modelu obronno-ekspedycyjnego i pełnego uzawodowienia o strukturze modułowej (Pawłowski). Rozważano, czy powinna powstać strategia bezpieczeństwa morskiego państwa, dokument, obejmujący zasady pozwalające na zapewnienie pewnego poziomu bezpieczeństwa na akwenach morskich pozostających pod polską jurysdykcją (Mickiewicz). Prezentowano również poglądy dotyczące ewolucji strategii, a także specyficzne obszary, w których ta nie występuje, a których znaczenie dla bezpieczeństwa pozostaje w sferze żywotnych interesów. Treści rozdziałów to merytoryczne opracowania następujących tematów: Ewolucja strategii bezpieczeństwa narodowego RP (Jacek Pawłowski); Strategia bezpieczeństwa morskiego Rzeczypospolitej Polskiej (Piotr Mickiewicz); Strategia bezpieczeństwa powietrznego Rzeczypospolitej Polskiej (Maciej Marszałek); Strategia bezpieczeństwa społecznego (Piotr Sienkiewicz, Halina Świeboda); Służby specjalne w strategicznym zapewnianiu bezpieczeństwa państwa (Tomasz Aleksandrowicz); Status normatywny Strategii Bezpieczeństwa Narodowego (Lesław Grzonka).

Część trzecia odnosi się do specyficznych wyznaczników, charakteryzujących środowisko bezpieczeństwa państwa, a mających jednocześnie wpływ na formułowanie koncepcji strategicznej (strategii). Autorzy rozdziałów 13–17 odnoszą się do geograficznych i społecznych aspektów przestrzeni bezpieczeństwa, wskazując ich najistotniejsze uwarunkowania. Główne obszary zainteresowań badawczych to: Geostrategia bezpieczeństwa państwa (Zbigniew Lach); Kształtowanie przestrzeni bezpieczeństwa państwa (Zbigniew Lach); Kształtowanie bezpieczeństwa struktur społecznych państwa (Piotr Sienkiewicz, Halina Świeboda); Uwarunkowania polityczne, gospodarcze i obronne strategii bezpieczeństwa morskiego Rzeczypospolitej Polskiej (Piotr Mickiewicz). Opracowanie autorstwa Piotra Mickiewicza charakteryzuje się nowatorskim spojrzeniem na strategię morską, odnosząc się do polskiej strategii bezpieczeństwa morskiego i analizy interdyscyplinarnych problemów, takich jak: polityczne i ekonomiczne determinanty, polityka bałtycka, potencjalne zagrożenia ze strony państwowych i niepaństwowych uczestników stosunków międzynarodowych, militarne i pozamilitarne formy zagrożeń, miejsce bałtyckiego systemu transportowego, dywersyfikacja dostaw gazu do Polski, bezpieczeństwo morskie, żegluga, ekologiczne, transportu gazu drogą morską, militarne i globalne zaangażowanie państwa.

Z recenzowanej pracy wynika, że dla tworzenia jej struktury przyjęto dwa założenia: kształtowanie bezpieczeństwa państwa jest realizowane na podstawie strategii bezpieczeństwa narodowego i opiera się na realnych i potencjalnych możliwościach zapewnienia trwania, przetrwania (bytu) oraz postępu cywilizacyjnego (rozwoju) w czasie i przestrzeni w warunkach zagrożeń konwencjonalnych i asymetrycznych. Drugie z założeń stanowi, że strategia jest pochodną kształtowania się w dekadach od zakończenia zimnej wojny, formy społeczności, która determinuje jej strukturę i treść. Praca spełnia rolę swobodnego naukowego kompendium o ugruntowanych metodologicznych podstawach, które, poprzez zawarte treści z widocznym holistycznym podejściem ich tworzenia, pozwala na wgląd w kreowanie oraz realizację Strategii Bezpieczeństwa Narodowego, mającej wpływ

na funkcjonowanie państwa w sferze bezpieczeństwa. W licznych opracowaniach (rozdziały) wykazano, że istnieją słabe strony zarówno w formułowaniu koncepcji, opracowywaniu dokumentu, jak i jego realizacji. Szczególnie dotyczy to fazy metodologicznej przygotowywania koncepcji oraz korzystania z niej jako instrumentu polityki w kreowaniu pożądanych stanów, odnoszących się do czynników bieżącego oraz prognozowanego środowiska bezpieczeństwa. W pracy podkreślano zauważalny wpływ elementów pozamilitarnych na stan bezpieczeństwa, a w szczególności – ekonomicznych, społecznych i ekologicznych, zwracając uwagę na kompleksowość podejścia (holizm).

Praca niesie kluczowe przesłanie dla analityków, programistów strategicznych i wykonawców, co potwierdza cytowanie przez Jarosława Gryza – redaktora wydania – poglądów prezentowanych przez Stanisława Kozieja o swoistym warunku *sine qua non* dla bezpieczeństwa w dostosowywaniu struktur władzy państwowej i ich metod funkcjonowania do nowych wyzwań w dziedzinie bezpieczeństwa. Odnosi się to do wymagań stworzenia zintegrowanego systemu zarządzania bezpieczeństwem narodowym w warunkach pokoju, kryzysu oraz wojny, uwzględniając w tym przygotowanie sił i środków do realizacji wszelkich związanych z tym działań, jak i korzystanie ze Strategii Bezpieczeństwa Narodowego jako instrumentu polityki państwa. Amerykańscy teoretycy i praktycy, zajmujący się badaniami i opracowywaniem strategii, włączają takie działania w obszar tzw. Grand Strategy³. Krytyczność poglądów prezentowana w konkluzjach wielu opracowań jest twórcza, gdyż dotyczy zdiagnozowanych stanów „niewiedzy”, braku umiejętności, synergiczności, kultury organizacyjnej i wymaganych zdolności. Powinno być także przyczynkiem do weryfikowania jakości procesów decyzyjnych na szczeblu państwa, w interesie narodowych celów strategicznych. W pracy wykazano, że ewidentne braki w synergii organizacji i zarządzania bezpieczeństwem państwa mają bezpośrednie przełożenie na realne, a nie deklaratywne, osiąganie zdolności przez podsystemy systemu obronnego: dowodzenia i kierowania, militarne i pozamilitarne. Konkluzja, którą można się podzielić z czytelnikami recenzowanej książki, brzmi: to wiarygodne i solidne rezultaty badań w obszarach, mających decydujący wpływ na realizację długoterminowych celów państwa – z założenia – zdolnego sprostać istniejącym i pojawiającym się wyzwaniom, oraz ostrzeżenie przed skutkami zaniechań i zaniedbań.

³ W programach prestiżowych uczelni Zachodu funkcjonują elitarne kierunki (kursy) Grand Strategy, z kadrą wykładową skupiającą wybitnych uczonych – ekspertów, praktyków, którzy swoją wiedzę weryfikowali w realnych organizacjach i sytuacjach, w których jakość analiz i pragmatyzm decydowały niejednokrotnie o narodowym bezpieczeństwie. Instytut Bezpieczeństwa i Stosunków Międzynarodowych WNSiD DSW posiada ofertę programową z wykładowym językiem angielskim dla studentów krajowych i Programu ERASMUS z dziedziny Security Studies, obejmujących Grand Strategy. Więcej: Dereń, J, (w druku, monografia). *Doświadczenia z kursu Security Studies w ramach program DSW - ERASMUS: An experience drawn from teaching Grand Strategy for Information Age National and International Security*. Referat wygłoszony na III Międzynarodowej Konferencji Naukowej Metodologii Badań Bezpieczeństwa Narodowego „Bezpieczeństwo 2012”, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 22-23 listopada 2012.

Bibliografia

- Adamowski, J. (2013). Poland Brings Defence Focus Back Home. *International DefenceNews*, 1(20), 23.
- Alberts, D. S., Hayes R. E. (2006). *Understanding Command and Control*. Washington: CCRP Public Press.
- Coakley T. (1992). *Command and Control for War and Peace*. Darby: Diane Pub Co.
- Dereń, J. (b.d.). Doświadczenia z kursu Security Studies w ramach program DSW – ERASMUS: 'An experience drawn from teaching Grand Strategy for Information Age National and International Security [w druku].
- Young T.-D. (2001/2002). NATO Command and Control for the XXI century, *Joint Force Quarterly. A Professional Military Journal*, 29, 40-46.